

J. P.

Teoria i historia odlewnictwa

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/2, 484-485

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Doświadczenie pierwsze nawiązywało do metalu z czasów odrodzenia, produkowanego m.in. w Polsce jako tzw. *dul*, a na Rusi Moskiewskiej — w postaci tzw. *układu*. Wytop przebiegał podobnie, jak ze wsadem normalnym (z rudą hematytową), zauważono też jednak zjawiska specyficzne: trudną redukcję, wymagającą zwiększonej ilości węgla. Otrzymane grapie i gąbkę poddano badaniom chemicznym i metalograficznym, stwierdzając występowanie nierównomiernego, lecz zwiększonego naazotowania.

Doświadczenie drugie miało na celu zorientowanie się, w jakiej mierze w procesie świętokrzyskim pierwiastki śladowe przechodzą do metalu i do żużla. Doświadczenie przebiegało najzupełniej podobnie, jak dla rud zwykłych, dostarczając bogatego materiału dla badań chemicznych, metalograficznych i spektralnych.

M. R.

DOKTORAT Z ZAKRESU HISTORII NAUKI

W dniu 8 marca 1966 r. na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się publiczna dyskusja nad rozprawą doktorską mgr Zofii Skubały-Tokarskiej *Społeczna rola Wolnej Wszechnicy Polskiej*.

Dysertacja przedstawiła linię rozwojową warszawskiej uczelni prywatnej na poziomie akademickim, wydobyla charakterystyczne cechy różniące tę szkołę od innych współczesnych szkół akademickich oraz omówiła jej strukturę organizacyjną, jej oblicze naukowe i światopoglądowe. Doktorantka w sposób jasny wykazała, dlaczego właśnie w tej uczelni rozwijały się wcześniej aniżeli w uniwersytetach takie dyscypliny społeczne, jak socjologia, pedagogika, psychologia i ekonomia polityczna. Rozwijanie tych dyscyplin związane było z poglądami większości grona naukowego Wolnej Wszechnicy Polskiej na rolę nauki w procesie przeobrażania stosunków społecznych.

Promotorem był prof. Bogdan Suchodolski, recenzentami: prof. Marian Serejski i prof. Ryszard Wroczyński. W wyniku rozprawy Rada Wydziału nadała jednomyślnie Zofii Skubale-Tokarskiej stopień doktora nauk humanistycznych.

K R O N I K A   K R A J O W A

50 LAT POLSKO-RADZIECKICH STOSUNKÓW SPOŁECZNYCH I KULTURALNYCH

W dniach 25—26 października 1966 r. odbyła się w Warszawie sesja naukowa poświęcona półwieczu społecznych i kulturalnych stosunków polsko-radzieckich. Organizatorami jej byli: Zakład Historii Stosunków Polsko-Radzieckich PAN oraz Zarząd Główny Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Spośród licznych referatów wygłoszonych na sesji należy tu wymienić interesujący dla historyka nauki referat prof. Ignacego Maleckiego o współpracy nauki polskiej i radzieckiej w ostatnim dwudziestolecu.

J. R.

TEORIA I HISTORIA ODLEWNICTWA

W dniach 18—19 listopada 1966 r. odbyła się w Krakowie konferencja naukowa, zorganizowana przez Komitet Hutnictwa Polskiej Akademii Nauk i Stowarzyszenie Techniczne Odlewników Polskich pod hasłem *Teoria w praktyce odlewnictwa*. Pro-

gram konferencji obejmował m.in. tematykę historycznonaukową i historyczno-techniczną.

Tak więc w referacie *Teoria a praktyka procesu żeliwiakowego* dr R. Krzeszewski przedstawił to zagadnienie w ujęciu historycznym. Historię procesu żeliwiakowego podzielił on na cztery okresy: od wynalezienia żeliwiaka przez J. Wilkinsona w XVIII w. do ok. 1830 r. — w okresie tym dominował czysto praktyczny stosunek do procesu żeliwiakowego przy wiązaniu jego teorii z teorią procesu wielkopieczowego; lata 1830—1880, charakteryzujące się udoskonaleniem procesu żeliwiakowego i postępującym uniezależnianiem jego teorii od teorii wielkiego pieca; lata 1880—1910, w których sformułowano podstawowe równania procesu żeliwiakowego, a piec osiągnął konstrukcję zbliżoną do obecnej; okres od 1910 r. charakteryzujący się dynamicznym rozwojem teorii i praktyki procesu żeliwiakowego oraz nowymi jego udoskonaleniami (zastosowanie gorącego dmuchu, koksu formowanego itp.). Referat dra R. Krzeszewskiego był przykładem wykorzystania danych historycznych do pełniejszego ujęcia teorii procesu żeliwiakowego oraz narysowania jego linii rozwojowych.

Ściśle historyczny charakter miał referat doc. J. Piaskowskiego *Dorobek polskiego piśmiennictwa odlewniczego*. Po omówieniu nielicznych zabytków literatury technicznej z okresu od XVI do połowy XIX w. referent przedstawił początki regularnego piśmiennictwa odlewniczego (1864—1918), jego rozwój w dwudziestoleciu międzywojennym i niezwyklej rozkwit w latach 1945—1966.

Ilustracją tego odczytu była przygotowana przez autora wystawa dawnego polskiego piśmiennictwa odlewniczego. W dziewięciu gablotach znalazły się tłumaczenia dzieł A. Pedemontana (1568 r.) i D. Uffana (1643 r.), przekład J. Osińskiego ksiąg F. de Courtivrona i P. Bouchu (1782 r.), oryginalne prace J. Osińskiego, A. Miecznikowskiego, S. Anczyca, K. Gierdziejewskiego a także zeszyty czasopism, w których publikowane były artykuły z dziedziny odlewnictwa.

Wystawa wzbudziła zainteresowanie uczestników konferencji, a w dyskusji zwrócono uwagę na potrzebę popularyzacji dawnych osiągnięć polskich odlewników, o których zapominają autorzy obecnych publikacji. Znaczenie prac nad historią techniki polskiej było także podkreślone w powitalnym przemówieniu prof. A. Krupkowskiego, przewodniczącego Komitetu Hutnictwa PAN, który m.in. zwrócił uwagę na to, że dawne osiągnięcia polskich techników są u nas zapominane, a niekiedy są lepiej znane zagranicą aniżeli w kraju.

J. P.

EKSPOZYCJA GEODEZYJNA W MUZEUM TECHNIKI

W dniu 6 lutego 1967 r. w Muzeum Techniki w Warszawie został otwarty pokaz pod hasłem *Od sznura mierniczego do radaru*, poświęcony historii postępu technicznego w dziedzinie pomiarów odległości. Temat pokazu ustaliła Główna Komisja do Spraw Muzeum Techniki i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich.

Historyczny rozwój przyrządów geodezyjnych do pomiaru odległości, począwszy od epoki staroegipskiej aż do naszych czasów, przedstawiony został w danej na ten cel przez Muzeum Techniki jednej gablocie o długości 6 m, głębokości 1 m i wysokości 1,5 m. Autorom scenariusza udało się zaznaczyć tylko przełomowe momenty postępu technicznego, który polegał na przyspieszaniu czynności pomiarowych i zwiększaniu dokładności ich wyników przez stosowanie coraz to doskonalszych narzędzi pracy i metod działania.

Pokaz zapoczątkowują dwie plansze (kopie fresków ze staroegipskich grobowców) przedstawiające pomiar pól sznurem. Następnie — pierwsze przyrządy przyspieszające pomiar: starorzymski konny wózek mierniczy z licznikiem drogowym (rysunek); także wózek, już znacznie udoskonalony, z XVII w. (kopia drzeworytu);